

СТЕФАНЧИШЕН Р. В.

доктор філософії в галузі права

УДК 342

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.95>

ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО РЕЖИМУ СВІТЛОМАСКУВАННЯ ЯК ЗАХІД ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена дослідженню запровадженню комендантської години, а також встановленню спеціального режиму світлового та інших видів маскування як заходу правового режиму воєнного стану. Зауважено, що віднесення цього заходу до тих, що мають охоронний характер опосередковано тим, що в першу чергу він спрямований на забезпечення безпеки громадян та зменшення чи уникнення факторів, що негативно можуть впливати на їх безпеку.

Обґрунтовано, що встановлення комендантської години є заходом забезпечення безпеки та охорони громадян, що застосовується через обмеження перебування в громадських місцях під час наявності підвищеної загрози життю та безпеки населення. Зазначено, що наказ про введення комендантської години та встановлення спеціального режиму світлового та інших видів маскування є різновидом інструментів публічного адміністрування – нормативно-правовим актом муніципального рівня. Обов'язковими елементами його змісту будуть: а) призначення коменданта; б) визначення часових меж, протягом яких триває комендантська година та спеціальний режим світломаскування; в) визначення просторових меж дії комендантської години; г) способи здійснення заходів щодо підтримання правопорядку, порядок руху залізничного, автомобільного, морського, річкового, повітряного транспорту, порядок створення, функціонування і місцезнаходження комендатури та її склад.

Негативним чинником забезпечення комендантської години та спеціального режиму світломаскування є відсутність встановленої юридичної відповідальності за порушення умов цього заходу. Зазначено, що результатом порушення комендантської години та встановленого режиму світломаскування, що має юридичне значення може бути: 1) відсутність притягнення до будь-якого виду юридичної відповідальності; 2) притягнення до юридичної відповідальності за адміністративні проступки або кримінальні правопорушення, що були виявлені або вчинені в результаті порушення комендантської години. Запропоновано зміни до адміністративного деліктного законодавства в частині встановлення відповідальності за порушення комендантської години.

Ключові слова: захід правового режиму воєнного стану, охоронний характер, комендантська година, режим світломаскування, відповідальність.

Stefanchyshen R. V. Introduction of a curfew and establishment of a special light masking regime as a measure of the legal regime of martial law

The article is devoted to the study of the introduction of a curfew, as well as the establishment of a special regime of light and other types of camouflage as a measure of the legal regime of martial law. It is noted that the attribution of this measure to those of a protective nature is indirectly due to the fact that it is primarily aimed at ensuring the safety of citizens and reducing or avoiding factors that may negatively affect their safety. It is substantiated that the establishment of a curfew is a measure to ensure the safety and protection of citizens, which is applied

by restricting stay in public places during the presence of an increased threat to the life and safety of the population. It is noted that the order to introduce a curfew and establish a special regime of light and other types of camouflage is a type of public administration instrument - a regulatory legal act of the municipal level. The mandatory elements of its content will be: a) appointment of a commandant; b) determination of the time limits during which the curfew and the special regime of light camouflage last; c) determination of the spatial limits of the curfew; d) methods of implementing measures to maintain law and order, the procedure for the movement of railway, automobile, sea, river, air transport, the procedure for the creation, operation and location of the commandant's office and its composition.

A negative factor in ensuring a curfew and a special light-masking regime is the absence of established legal liability for violating the conditions of this measure. It is noted that the result of violating a curfew and the established light-masking regime, which has legal significance, may be: 1) the absence of any type of legal liability; 2) legal liability for administrative offenses or criminal offenses that were detected or committed as a result of violating a curfew. Amendments to the administrative tort law are proposed in terms of establishing liability for violating a curfew.

Key words: *measure of the legal regime of martial law, protective nature, curfew, blackout regime, responsibility.*

Актуальність дослідження. Встановлення спеціального режиму світлового та інших видів маскуванню може впроваджуватись не лише в період дії воєнного стану, але й в період надзвичайного стану за національним законодавством. Проте, наявні прогалини в правозастосуванні та відсутність юридичної відповідальності за порушення дотримання вимог цього заходу створюють додаткові перешкоди для його дієвості. З огляду на тривалість дії правового режиму воєнного стану, необхідним та доречним є проведення доктринального дослідження цього заходу. При цьому, до наявних комплексних наукових робіт з означеної проблематики не має. Тому, *метою статті* є здійснення характеристики такого заходу правового режиму воєнного стану як запровадження комендантської години, а також встановлення спеціального режиму світлового та інших видів маскуванню.

Виклад основного змісту. Заходом, що має охоронний характер є запровадження комендантської години, а також встановлення спеціального режиму світлового та інших видів маскуванню. Віднесення цього заходу до тих, що мають охоронний характер опосередковано тим, що в першу чергу він спрямований на забезпечення безпеки громадян та зменшення чи уникнення факторів, що негативно можуть впливати на їх безпеку. Практика його використання в інших державах свідчить, що він не має первинної втручальної правової природи. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки комендантську годину вводили в різних містах: у Чикаго в 2020 році у зв'язку з протестами після смерті Джорджа Флойда, в Маямі в 2017 році після урагану «Ірма», в Нью-Йорку під час заворушень 1991 року; У Великій Британії комендантські години вводились під час Другої світової війни та під час надзвичайних ситуацій, таких як епідемії чуми та поліомієліту; у Франції комендантські години вводилися під час терактів у Парижі в листопаді 2015 року, а також у 2020 році у зв'язку з пандемією COVID-19 [1].

Про первинно охоронне спрямування застосування комендантської години та спеціального режиму світломаскуванню свідчить висновки, яких зроблено Комісаровим О.Г. та Ілюха Р.М. Авторами стверджено, що головною метою встановлення цього заходу є введення державою обмежень для більш ефективної протидії ворогу та забезпечення безпосередньої безпеки громадян. При цьому «комендантська година» розглядається як запобіжний захід, спрямований на забезпечення правопорядку та полегшення роботи державних органів з боку коменданта та забезпечення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскуванню на території, де запроваджено

комендантську годину та/або встановлено спеціальний режим світломаскування, координації дій сил і засобів підрозділів та органів військового управління Збройних Сил та інших утворених відповідно до законів військових формувань, правоохоронних органів (підрозділів), органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, військових адміністрацій (у разі їх утворення) на такій території [2].

Отже, встановлення комендантської години є заходом забезпечення безпеки та охорони громадян, що застосовується через обмеження перебування в громадських місцях під час наявності підвищеної загрози життю та безпеки населення.

Нормативне регулювання запровадження комендантської години, а також встановлення спеціального режиму світлового та інших видів маскування здійснюється відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», указів Президента України «Про впровадження правового режиму воєнного стану» та «Про продовження дії правового режиму воєнного стану», законів країни «Про затвердження Указу Президента України про введення правового режиму воєнного стану» та «Про затвердження Указу Президента України про продовження дії правового режиму воєнного стану», Постанови Кабінету Міністрів України «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану» [3], рішень військового командування або військових адміністрацій (в разі їх утворення) про особливості введення комендантської години на певній території.

Примітно, що процедурною підставою комендантської години та встановлення спеціального режиму світлового та інших видів маскування є наказ військового командування або військових адміністрацій (в разі їх утворення). Тобто, один з цих двох суб'єктів має прийняти рішення. При цьому, реалізація спеціальних повноважень в період дії комендантської години покладена на військове командування, військові адміністрації (в разі їх утворення) або ради оборони Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя, органи виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування [3].

Наказ про введення комендантської години та встановлення спеціального режиму світлового та інших видів маскування є різновидом інструментів публічного адміністрування – нормативно-правовим актом муніципального рівня. Обов'язковими елементами його змісту будуть: а) призначення коменданта, який наділяється повноваженнями щодо організації та забезпечення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування на відповідній території, здійснення координації дій сил і засобів підрозділів та органів військового управління Збройних Сил та військових формувань, правоохоронних органів (підрозділів), органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, військових адміністрацій (у разі їх утворення) на такій території; б) визначення часових меж, протягом яких триває комендантська година та спеціальний режим світломаскування; в) визначення просторових меж дії комендантської години; г) способи здійснення заходів щодо підтримання правопорядку, порядок руху залізничного, автомобільного, морського, річкового, повітряного транспорту, порядок створення, функціонування і місцезнаходження комендатури та її склад [3].

Запровадження комендантської години у період дії воєнного стану в Україні застосоване в усіх областях та окремих територіальних громадах нижчого рівня, що супроводжувалось прийняттям відповідних наказів. Наприклад, в Одеській області діє Розпорядженням начальника Одеської обласної військової адміністрації від 1 березня 2023 року про запровадження на території Одеси та Одеської області комендантської години з 00.00 години до 05.00 години ранку [4]; в Лівівській області діє наказ начальника Львівської військової адміністрації про запровадження комендантської години на території Львівської області з 23 години 00 хвилин до 06 години 00 хвилин та встановлення спеціального режиму світломаскування у цей період [5]; в Хмельницькій області діє наказ начальника Хмельницької військової адміністрації про встановлення комендантської години на території Хмельницької області 05 травня 2024 року з 00.00 до 03.00 години [6]; у Херсоні діє наказ начальника Херсонської міської військової адміністрації Херсонського району Херсонської області щодо

встановлення комендантської години на вказаній території від 01 квітня 2024 року з 21:00 до 05:00 години [7]. Таким чином, часові межі встановлення комендантської години в різних областях та містах різняться в залежності від безпекової ситуації в конкретній територіальній громаді.

Негативним чинником забезпечення комендантської години та спеціального режиму світломаскування є відсутність встановленої юридичної відповідальності за порушення умов цього заходу. Наявна судова практика демонструє настання для особи, яка порушує комендантську годину юридичні наслідки у вигляді:

а) притягнення до адміністративної відповідальності, яка застосовується за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення («Злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця» [8];

б) притягнення до кримінальної відповідальності, яка застосовується за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 Кримінального кодексу України («Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб») [9].

Крім того, притягнення до юридичної відповідальності може здійснюватись за іншими статтями КУпАП та ККУ, а порушення комендантської години слугуватиме підставою для зупинення, наприклад, транспортного засобу. Так, у справі про притягнення до адміністративної громадянина України за ч. 5 ст. 126 КУпАП, ч. 3 ст. 130 КУпАП у судовому рішенні вказується, що: «... у зв'язку з порушенням комендантської години, наряд з реагування патрульної поліції мав право зупинити транспортний засіб під керуванням громадянина, який здійснював рух під час комендантської години; відповідно до ч. 4 ст. 8 Закону України «Про Національну поліцію» під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану»; згідно п. 24 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» поліція відповідно до покладених на неї завдань бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремій місцевості; відповідно до підпунктів 2, 4 п. 16 Порядку здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан затвердженого Постановою КМУ № 573 від 8 липня 2020 року, патрулям на території, де запроваджено комендантську годину та встановлено спеціальний режим світломаскування, в установленому законодавством порядку надано право тимчасово обмежувати або забороняти на вулицях та дорогах, окремих ділянках місцевості та в інших громадських місцях перебування або пересування осіб, рух транспортних засобів, зокрема транспортних засобів іноземних, консульських установ чи представництв міжнародних організацій; виводити осіб з окремих ділянок місцевості та об'єктів, евакуювати транспортні засоби» [10].

В результаті, суд зробив висновок, що працівники поліції під час запровадження воєнного стану в Україні у комендантську годину діяли у спосіб та в межах наданих їм законодавством України службових повноважень, а також виконали усі дії, у тому числі з метою проведення огляду громадянина на стан алкогольного сп'яніння в установленому законом порядку, від якого водій відмовився. В свою чергу, громадянина було притягнуто до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ч.5 ст. 126 КУпАП та ч. 3 ст. 130 КУпАП [11].

Одночасно є випадки закриття судом порушених справ через відсутність нормативної підстави притягнення до юридичної відповідальності. Наприклад, у судовому рішенні

Октябрського районного суду м. Полтави про притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного проступку, передбаченого ст. 185 КУпАП зазначається, що: «громадянин перебував без спеціальної відповідної перепустки на вулиці, де запроваджено комендантську годину з 00:00 год. до 04:00 год., а відтак вчинив злісну непокору законному розпорядженню Полтавського ОВА №196 від 04.04.2023 р.; особа, відносно якої правоохоронними органами складено протокол про адміністративне правопорушення, перебувала під час комендантської години на вулиці без спеціальної виданої перепустки, що є безумовним порушенням встановлених правил; дії особи, щодо якої складений протокол, не охоплюються диспозицією статті 185 КУпАП, що регулює суспільні відносини в області непокори законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця. Для таких дій притаманно безпосереднє розпорядження або вимога та безпосередня непокора. При цьому такі дії повинні відбуватись особисто в умовах спостереження однією особою іншої; на даний час жодної юридичної відповідальності за наслідками порушення комендантської години законом не передбачено і Кодекс України про адміністративні правопорушення не містить норми, яка б встановлювала відповідальність за таке порушення; суд приходить до висновку, що викладені факти є обставинами, які виключають провадження по справі, оскільки відсутній склад адміністративного правопорушення, тому даний матеріал на підставі п. 1 ст. 247 КУпАП підлягає закриттю» [12].

Отже, результатом порушення комендантської години та встановленого режиму світломаскування, що має юридичне значення може бути: 1) відсутність притягнення до будь-якого виду юридичної відповідальності; 2) притягнення до юридичної відповідальності за адміністративні проступки або кримінальні правопорушення, що були виявлені або вчиненні в результаті порушення комендантської години.

Доцільним є внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення шляхом доповнення Глави 14 «Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку» ст. 182¹ «Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо дотримання комендантської години та встановленого режиму світломаскування» такого змісту:

«Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо встановленої комендантської години (заборони перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень) та встановленого режиму світломаскування –

тягне за собою попередження або накладення штрафу на громадян від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і накладення штрафу на посадових осіб та громадян – суб'єктів господарської діяльності – від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення,

тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та громадян – суб'єктів господарської діяльності – від трьох тисяч до шести тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що до характеристик заходу правового режиму воєнного стану – запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування віднесемо: 1) універсальність цього заходу як міри забезпечення безпеки громадян в період підвищеної загрози їх життю та безпеці; 2) наявність спеціального правового регулювання як загальнодержавному рівні, так і муніципальному; 3) спрямованість на максимальне пристосування до забезпечення безпеки на певній території, що має прояв у варіативності часових меж встановлення комендантської години в різних територіальних громадах по-різному; 4) можливість запровадження за наявності сукупності підстав: а) нормативна підстава – Закон України «Про правовий режим воєнного стану», б) фактична підстава – наявність реальної загрози життю і безпеці осіб, інтересам суспільства або

держави, а також для забезпечення громадського порядку; в) процедурна підстава – наказ військового командування або військової адміністрації (в разі їх утворення) про введення комендантської години на певній території; 5) відсутність діючих підстав притягнення до юридичної відповідальності безпосередньо за порушення комендантської години та встановленого спеціального режиму світломаскування тощо.

Запропоновано зміни до адміністративного деліктного законодавства в частині встановлення відповідальності за порушення комендантської години.

Список використаних джерел:

1. Ковбас І., Крайній П. Комендантська година: що це таке, чому запроваджується та як врегулюється. URL: <https://law.chnu.edu.ua/komendantska-hodyna-zaprovadzhennia-ta-vrehuliuvannia/>

2. Комісаров О.Г., Ілюха Р.М. Впровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму пересування під час дії правового режиму воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис. 2024. № 2. С. 252-256. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.2.44>

3. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 6.07.2020 р. № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text>

4. Розпорядження начальника Одеської обласної військової адміністрації від 1 березня 2023 року запроваджено на території Одеси та Одеської області комендантську годину з 00.00 години до 05.00 години ранку. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/231865/>

5. Наказ начальника Львівської військової адміністрації «Про внесення змін до наказу начальника обласної військової адміністрації від 25.02.2022 № 1/22» від 12.04.2022 р. № 3. URL: https://old.loda.gov.ua/upload/doc/2022/04/61_1649777260.pdf

6. Про встановлення комендантської години на території області: наказ начальника Хмельницької військової адміністрації від 26.04.2024 р. № 83. URL: https://www.adm-km.gov.ua/doc/orders/2024/04/083n_260424.pdf

7. Про внесення змін до наказу начальника Херсонської міської військової адміністрації від 12.11.2022 р. № 25.: наказ начальника Херсонської міської військової адміністрації Херсонського району Херсонської області щодо встановлення комендантської годин на вказаній території від 01 квітня 2024 року № 21. URL: <https://miskrada-ks.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/21-n-vid-26.03.2024-pro-vnesennia-zmin-do-nakazu-nachalnyka-khmva-vid-12.11.2022-25-n.pdf>

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/card6#Public>

9. Кримінальний кодекс України: Закон України від 28.12.1960 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-05#Text>

10. Постанова Оратівського районного суду Вінницької області від 04 червня 2024 року у справі № 141/252/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119534946>

11. Постанова Оратівського районного суду Вінницької області від 04 червня 2024 року у справі № 141/252/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119534946>

12. Постанова Октябрського районного суду м. Полтави від 5.09.2023 р. у справі № 554/7714/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113233924>

